

ARHEOLOGIE ȘI ARHEOLOGI ÎN BUCOVINA SECOLULUI AL XIX-LEA. DE LA ANTICARISM LA INSTITUȚIONALIZARE

BOGDAN-PETRU NICULICĂ

În cadrul lumii contemporane, arheologia și-a câștigat un loc aparte, ca știință de sine stătătoare, datorită contribuției energice privind cunoașterea generală a istoriei și evoluției societății omenești. Având un ascendent în contextul european al secolului al XIX-lea, „secolul națiunilor”, arheologia din Bucovina, ca și cea din România, a avut un început timid, „acoperit”, la debut, de alte ramuri ale științei, cum ar fi, de exemplu, vasta ramură a geologiei, din mediul căreia a împrumutat anumite tehnici, mai ales în ceea ce privește stratigrafia. Treptat, însă, arheologia s-a individualizat și s-a impus prin metodele, tehnicile aparte și, în mod special, prin obiectul propriu de studiu abordat: civilizațiile umane vechi. În ultimele decenii, arheologia a devenit tot mai prezentă în viața cotidiană, ea generând și necesitând un complex de științe conexe, care o completează și îi definesc identitatea.

Referindu-ne la ansamblul istoriografiei naționale, observăm lacunele majore ale cunoașterii istoriografiei arheologice regionale. Întrucât în unele lucrări de sinteză apariția arheologiei în România este discutată în funcție de criteriul regional (provincii istorico-geografice), paragraful dedicat Bucovinei este ușor identificabil; din păcate, însă, se observă că nivelul cunoștințelor existente este departe de a fi satisfăcător, limitele fiind mai mult decât evidente, în cadrul clasic al unei abordări pur diacronice¹. De altfel, și în alte lucrări valoroase, ce tratează integral sau parțial segmente ale istoriei arheologiei românești, datele referitoare la zona noastră

¹ M. Petrescu-Dîmbovița, *Izvoare arheologice*, în vol. *Istoria Românilor. I. Moștenirea timpurilor îndepărtate* (coord. Mircea Petrescu-Dîmbovița, Alexandru Vulpe), București, Editura Enciclopedică, 2001, p. 46; N. Ursulescu, *Începuturile istoriei pe teritoriul României*, Ediția a II-a (revizuită și adăugită), Iași, Casa Editorială Demiurg, 2002, p. 14; M. Petrescu-Dîmbovița, *Arheologia în România. Istoricul cercetărilor*, în vol. *Istoria Românilor. I. Moștenirea timpurilor îndepărtate*, Ediția a II-a (coord. Mircea Petrescu-Dîmbovița, Alexandru Vulpe), București, Editura Enciclopedică, 2010, p. 50.

lipsesc cu desăvârșire². De aici apare și necesitatea studierii și revigorării acestui subiect: din decalajul aparent existent între debutul arheologiei din Bucovina, comparativ cu Transilvania, Moldova și Țara Românească.

Cadrul general în care această știință s-a născut în țara noastră a depins, desigur, de apartenența administrativă a fiecărei provincii. Astfel, se poate explica de ce într-o regiune, față de alta, există anumite diferențe, care trebuie, firește, înțelese din perspectiva organizării administrative separate, consecință a evoluției istorice parțial diferite.

Este știut faptul că cele mai vechi preocupări în domeniul descoperirii, acumulării și conservării de obiecte cu valoare de patrimoniu arheologic pot fi regăsite în Transilvania. Ca o consecință a evoluției legislative europene (în special a celei austriece, care interesează în mod direct Transilvania, Banatul și Bucovina) și în Moldova și Țara Românească, diverși particulari, aparținând elitei culturale, politice și economice a vremii, adună, conservă și etalează, pentru a-și satisface plăcerile proprii (ca răspuns la moda timpului), în palatele lor, uneori fabuloase colecții arheologice, numismatice, de arme, documentaristice, de minerale, care au stârnit interesul la vremea lor. Impresionează, în epocă, unele colecții particulare, precum cele deținute de Cezar Bolliac, Dimitrie Sturdza, Neculai Beldiceanu, Grigore C. Buțureanu, Dimitrie Butculescu, de generalul Nicolae Mavros, Vladimir de Blaremburg, de banul Mihalache Ghica, de căpitanul Josef von Gutter³. Diversitatea și, mai ales, valoarea acestora au impulsivat și cercetările arheologice desfășurate de amatori, cu un caracter empiric, nesistematic, pur acumulativ și, din nefericire, general-distructiv. Această stare, ce caracterizează în mod deosebit prima jumătate a secolului al XIX-lea (dar cu reminiscențe până în ultimele sale decenii), este cunoscută drept așa-zisa perioadă a anticarismului, în care aceste obiecte de patrimoniu, ce nu beneficiau întotdeauna de cunoașterea precisă a locului și a condițiilor descoperirii, au fost cumulate fără a avea o destinație socială bine delimitată, structurată și o conservare în condiții legitime și în folosul generațiilor viitoare.

Instituțiile, cercurile științifice și politica cultural-științifică din Imperiul Habsburgic (din 1866 Austro-Ungar), dar și cele din Vechiul Regat, au influențat „mișcarea arheologică” și gândirea istorică din Bucovina, societățile și instituțiile din provincie întreținând legături strânse cu personalități și instituții similare. Iată, pe scurt, câteva dintre reperele cronologice principale de care trebuie legate

² Al. Păunescu, *Din istoria arheologiei românești, pe baza unor documente de arhivă*, București, Editura AGIR, 2003; M. Anghelinu, *Evoluția gândirii teoretice în arheologia românească. Concepte și modele aplicate în preistorie*, Târgoviște, Editura Cetatea de Scaun, 2003; A. László, *Introducere în arheologie*, Iași, Casa Editorială Demiurg, 2006.

³ N. Ursulescu, *op. cit.*, p. 11–15; B. P. Niculică, *Din istoricul preocupărilor arheologice în Bucovina. Societatea arheologică română*, Suceava, Editura Universității Suceava, 2009, p. 17–24, 84. Colecția lui Gutter valora peste 1 200 de florini (în 1886), fiind catalogată drept cea mai valoroasă din întreaga Bucovină („Revista politică”, Suceava, anul I, nr. 7, 15 august 1886, p. 9).

evenimentele definitorii pentru istoria arheologiei din Bucovina: Școala Ardeleană, prin lucrările lui S. Micu, Gh. Șincai, P. Maior; revistele „Siebenburgische Quartalschrift” (1790–1801) și „Siebenburgische Provinzialblätter” (1805–1824). Ca expresie a elitei transilvănene, este de reținut activitatea guvernatorului Samuel Bruckenthal (1721–1803) și înființarea muzeelor de la Aiud (1796), Sibiu (1817), Cluj (1859) și Alba Iulia (1887). Mai adăugăm aici cadrul legislativ al *Regulamentelor Organice* (1831–1832), care includea paragrafe referitoare la arheologie și „antichități”, înființarea Muzeului de Istorie Naturală la Iași (4 februarie 1834) și a Muzeului de Istorie Naturală și Antichități la București (3 noiembrie 1834), în cadrul căruia s-a editat foaia „Muzeul Național”.

În Moldova, sub îngrijirea lui Gheorghe Asachi și Gheorghe Săulescu, au apărut, între 1844 și 1845, mai multe suplimente ale revistei „Albina românească”, intitulate „Arhiva «Albinei» pentru arheologia română și industrie”, prima revistă, am putea spune, cu specific arheologic din țara noastră. A doua jumătate a secolului al XIX-lea este marcată de apariția instituțiilor fundamentale: Universitatea din Iași (1860), Universitatea din București (1864) și Muzeul Național de Antichități (1864). Nu putem omite publicarea, la 10 aprilie 1874, a *Regulamentului asupra explorărilor și cumpărărilor de obiecte antice*, îmbunătățit prin *Legea pentru conservarea și restaurarea monumentelor istorice* și *Legea pentru descoperirea monumentelor și obiectelor antice* (1892). Aceste legi au fost asociate și completate benefic cu înființarea Comisiei Monumentelor Publice (1874) și a Comisiunii Monumentelor Istorice (1892), care asigurau, efectiv, punerea lor în practică⁴.

Așadar, acesta este cadrul de ansamblu în care trebuie să așezăm și să înțelegem devenirea arheologiei din Bucovina: în primul rând, normativele existente în Imperiu și apoi, cu influență indirectă, legislația din România, care era cunoscută și în Bucovina. Preocupările din provincie pot fi atașate astăzi evoluției generale naționale (în mod egal și celei din Imperiu), ele fiind subsumate etapei de pionierat, în care se formează idei, concepte, se structurează instituții, societăți, se acumulează și se organizează colecții (chiar dacă nu întotdeauna pe criterii metodice, științifice) și se reușește publicarea, într-o formă, mai mult sau mai puțin științifică, a rezultatelor cercetărilor. În același timp, se acordă o atenție sporită informării publicului larg în legătură cu însemnătatea descoperirilor arheologice și

⁴ M. Babeș, *Marile etape ale dezvoltării arheologiei în România*, în SCIVA, 32, 1981, 3, p. 319–330; N. Ursulescu, *op. cit.*, p. 12–15; M. Angheliniu, *op. cit.*, p. 81–98; Al. Barnea, *O istorie scurtă*, în vol. *Arheologia clasică în România. Primul secol*, coord. Alexandru Barnea, Cluj-Napoca, 2003, p. 13–22; A. László, *op. cit.*, p. 56–61; B. P. Niculică, *op. cit.*, p. 17–24.

conștientizării valorii patrimoniului, acest din urmă aspect fiind considerat o prioritate de către forurile științifice⁵.

Primele preocupări arheologice din Bucovina se leagă de inițiativa autorităților imperiale, care au emis, în luna septembrie a anului 1828, o dispoziție, preluată de Consistoriul din Cernăuți, ce includea precizări în privința patrimoniului istoric, arheologic și numismatic. Documentul Consistoriului a fost trimis preoților din Bucovina; păstrat astăzi în mai multe arhive bisericești (ex. arhiva parohiei Mitoc-Dragomirna, arhiva parohiei Câmpulung Moldovenesc), acesta cuprindea o listă a obiectelor ce urmau a fi inventariate, precum și datoria preoților din Bucovina de a se îngriji de respectarea prevederilor conținute în dispoziție. Este notabil proiectul alcătuirii unui repertoriu exhaustiv, intitulat *Corpus Antiquarum Inscriptorum Imperii Austriaci*, care să includă toate inscripțiile descoperite în Bucovina⁶.

Înființată în prezența împăratului Franz Josef, în anul 1856, Comisia Centrală pentru artă și monumente istorice (Zentralkommission für Erforschung und Erhaltung der Kunst- und historischen Denkmale) din Viena a jucat un rol decisiv în evoluția arheologiei din Bucovina⁷. Organizată metodic, având în componență nume de rezonanță, Comisia Centrală a dirijat cercetările din întreg cuprinsul Imperiului. Pentru Bucovina, această comisie a stabilit existența a trei membri conservatori și a cinci membri corespondenți, care aveau îndatorirea de a trimite periodic, la Viena, rapoarte și dări de seamă mai succinte, referitoare la diversele categorii de descoperiri arheologice, numismatice, monumentale și documentaristice. Aceste rapoarte au fost publicate în prestigioasele reviste ale Comisiei: „Mittheilungen der Zentralkommission” și „Jahrbuch der Zentralkommission”. De asemenea, rezultatele unor săpături arheologice de amploare din Bucovina au fost rezumate în „Anuarul Societății de Antropologie din Viena”, așa cum este cazul săpăturilor arheologice de la Șipeniț (azi în regiunea Cernăuți) și Horodnic de Jos (județul Suceava). Comisia Centrală din Viena a încurajat cercetările arheologice, finanțându-le, contribuind nemijlocit la dezvoltarea acestei științe. Rolul comisiei în epocă a fost unul extrem de important, și, din păcate, puțin cunoscut chiar între arheologii din zilele noastre. Preocupările acesteia, legate de repertorierea, acumularea și valorificarea publicistică, inclusiv a celor mai vechi urme de locuire din Bucovina, merită a fi studiate minuțios, pentru a surprinde anumite direcții ale politicii culturale imperiale în provincie. În 1856, primul conservator pentru Bucovina, numit de Comisia Centrală, a fost Andreas

⁵ M. Ignat, *Din istoricul cercetărilor arheologice din județul Suceava*, în „Studii și materiale. Istorie. Anuarul Muzeului Județean Suceava”, I, 1969, p. 93–104; B. P. Niculică, *op. cit.*, p. 17–24.

⁶ E. I. Emandi, *Muzeul de istorie Suceava*, București, Editura Sport-Turism, 1985, p. 22; B. P. Niculică, *op. cit.*, p. 24–26.

⁷ M. Ignat, *op. cit.*, p. 93–94; B. P. Niculică, *op. cit.*, p. 26.

Mikulicz, în ale cărui atribuții intrau repertorierea descoperirilor arheologice și identificarea siturilor ce urmau a fi investigate⁸.

Însă nu doar autoritățile austriece au promovat interesul pentru patrimoniul cultural. Definitiv pentru etapa de pionierat a arheologiei din provincie a fost dorința unor reprezentanți ai intelectualității românești de a înființa instituții de anvergură, dedicate acumulării, conservării și prezentării artefactelor caracteristice diferitelor domenii ale științei din acea vreme: arheologie, istorie, numismatică, artă, științele naturii etc. Astfel, la doar doi ani de la înființarea Comisiei Centrale din Viena, în anul 1858, reputatul profesor din Cernăuți Aron Pumnul propunea guvernatorului Bucovinei, Franz Schmuck, organizarea unui Muzeu Național al Bucovinei. Câțiva ani mai târziu, în 1864, Eudoxiu Hurmuzachi, membru în „prezidiul țării”, înainta consistoriului episcopal al provinciei, un memoriu prin care își manifesta dorința străngerii obiectelor care să completeze colecțiile viitorului Muzeu Național⁹.

În acest context, arheologul și numismatul amator George cavalier de Costin a propus înființarea unei societăți arheologice în Bucovina. Astfel, în anul 1865, el publica, în „Foaea Societății pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina”, un anunț. În acest text, Costin arăta că în Bucovina interesul pentru arheologie era încă redus, în timp ce din alte țări pleacă, în locuri îndepărtate, comisii însărcinate cu studiul științific, oferind exemplul Franței, care a trimis în România doi „bărbați învățați”, care au cercetat antichitățile romane din Dacia. Iată de ce George cavalier de Costin face apel la toți românii, nu doar la cei din Bucovina, și propune înființarea unei societăți arheologice, care să adune toate descoperirile arheologice, fie de la colecționari, fie de pe urma săpăturilor. Scopul final era acela de a înființa un Muzeu Național. Această inițiativă laudabilă a rămas însă fără efect, pe moment, dar, în conștiința publică, ideea se va păstra și își va găsi, în timp, o finalitate. Toate aceste idei, care se făceau auzite prin vocea unor oameni importanți, fie politici, fie de cultură, aveau o susținere în măsurile culturale ale Imperiului. Astfel se explică faptul că în Bucovina au apărut cu ușurință, în scurt timp, societăți arheologice și instituții specializate¹⁰.

Politica imperială a dat rezultate în mod deosebit în ultimele trei decenii ale secolului al XIX-lea. Cercetarea arheologică din Bucovina a fost asigurată calitativ și instituțional, prin înființarea Societății Muzeului Siret (1870), Universității din Cernăuți (1875), Societății Arheologice Române din Bucovina (1886), Muzeului

⁸ B. P. Niculică, *op. cit.*, p. 26–27.

⁹ I. Dîrdală, *O scrisoare inedită de la Eudoxiu Hurmuzachi despre organizarea Muzeului Bucovinei*, în „«Suceava». Anuarul Muzeului Bucovinei”, V, 1978, p. 493–494; E. I. Emandi, *op. cit.*, p. 18, 22–23; B. P. Niculică, *op. cit.*, p. 27–28.

¹⁰ G. de Costin, *Anunțu*, în „Foaea Societății pentru Literatura și Cultura Română în Bucovina”, anul I, nr. 6, 1 iunie 1865, p. 12; E. I. Emandi, *op. cit.*, p. 19–20; B. P. Niculică, *op. cit.*, p. 28–29.

Țării Bucovinei din Cernăuți (1893) și a Muzeului Orășenesc Suceava (1900). În cadrul acestora au activat și s-au implicat personalități marcante ale vieții culturale: Josef von Gutter, Dionisie Olinescu, Constantin Morariu, Karl A. Romstorfer, Raimund F. Kaindl, Simion Florea Marian, Iraclie Porumbescu, Ștefan Repta, Animpodist Dașchevici, Joseph Fleischer, Vasile Morariu, Victor Prelicz, Heinrich Klauser, Dimitrie Isopescu, Franz A. Wickenhauser, Franz cavalier Des Loges și mulți alții¹¹.

Activitatea acestor instituții și societăți a fost completată de diverși pasionați de „antichități”, care au transmis în presa bucovineană, în cea transilvăneană, precum și din Vechiul Regat, știri despre unele descoperiri de obiecte vechi, mai mult sau mai puțin valoroase, unele verificabile și valorificabile în prezent, care nuanțează istoriografia epocii. Articole, semnalări, intervenții având un conținut arheologic apar în colecțiile „Jahrbuch...” și „Mittheilungen...”, în „Anuarul Muzeului Țării Bucovinei” (Cernăuți) și în presa locală bucovineană – „Gazeta Bucovinei”, „Czernowitzer Zeitung”, „Czernowitzer Wochenblatt ” (Cernăuți) sau „Revista politică” (Suceava). În același timp, articole, note, informații valoroase au apărut în mod constant și în alte periodice ale vremii, din Regat, Crișana sau Transilvania, în prestigioase reviste de specialitate, precum „Buletinul Societății Geografice Române” (București) și în presă – „Voința națională” (București), „Familia ” (Oradea), „Amicul familiei” (Gherla), „Tribuna” (Sibiu)¹².

Oricât de mult ne-am dori și ar fi necesară înfățișarea unui tablou cât mai amplu, complex și documentat despre începuturile și manifestările arheologiei în Bucovina, acest lucru nu este posibil la un nivel ridicat de detaliere. Datele pe care le avem la dispoziție în momentul de față ne permit doar creionări inegale, uneori de suprafață, alteori mai profunde. Totuși, este posibilă schițarea traiectoriei generale, în contextul mai amplu, național și european. Firește, numeroase documente din arhivele vieneze, deocamdată neexplorate istoriografic, vor oferi amănunte interesante din activitatea unor arheologi, austrieci sau români și, mai ales, despre materialele arheologice descoperite în Bucovina (schițe, planuri, desene ale obiectelor, detalii despre situri arheologice). De aceea, considerăm că este deosebit de importantă recuperarea memoriei înaintașilor din domeniul fascinant al arheologiei, care se leagă de etapa de pionierat și restituirea, către contemporaneitate, a justeii valori și contribuții în cadrul comunității științifice de atunci și de astăzi.

Avem în vedere faptul că toate personalitățile amintite aici au aparținut elitei culturale a Bucovinei (indiferent de naționalitate), ele manifestându-se puternic în viața culturală a provinciei. Chiar dacă unele dintre aceste personalități nu au fost decât arheologi amatori, pasiunea și dorința nobilă de a lăsa urmașilor mult râvnitul „muzeu național” au suplinat, prin autodidacticism și, în anumite situații, prin

¹¹ M. Ignat, *op. cit.*, p. 93–104; E. I. Emandi, *op. cit.*, p. 14–33; B. P. Niculică, *op. cit.*, p. 17–115.

¹² B. P. Niculică, *op.cit.*, p. 17–18.

sacrificiul personal, lipsa unor studii de istorie¹³. Sintagma „muzeu național” trebuie înțeleasă însă în mod egal, din ambele perspective: română – cu tentă evidentă națională și austriacă – marcată de gândirea imperială, cu direcție provincială, ca expresie și reflex al conglomeratului național, etnic și cultural impus.

În cele ce urmează, încercăm să evidențiem o serie de personalități definitorii pentru istoria arheologiei din zona noastră, de numele cărora se leagă descoperiri de referință ale arheologiei din România. Poate că locul lor în galeria truditelor istoriei naționale va fi corect receptat, pe măsura contribuției fiecăruia la dezvoltarea și propagarea cunoștințelor despre trecutul istoric al Bucovinei.

Astfel, primele mențiuni de natură arheologică cunoscute până în prezent îi aparțin arheologului amator Otto von Petrino (1834–1884). Personalitate încă puțin cunoscută istoriografic, Petrino a urmat gimnaziul la Cernăuți și a studiat agricultura la Württemberg. Baron, mare latifundiar, în 1875 a fost numit consilier domenal la Direcția Bunurilor Fondului Bisericesc din Bucovina. A avut unele preocupări de geologie, publicând în „Jahrbuch der geologischen Reichsanstalt” (1868, 1875). A avut funcția de conservator al Comisiei Centrale din Viena pentru secțiunea I-a (1870–1879). De numele său se leagă menționarea unor materiale arheologice preistorice din Bucovina, în scrisorile trimise din Sadagura, la 26 mai 1870, către Franz von Hauer, membru al comitetului de redacție al revistei „Mittheilungen der Anthropologischen Gessellschaft in Wien” („Anuarul Societății de Antropologie din Viena”, înființat în 1870). Este vorba despre topoarele de piatră de la Kisseleu (astăzi Kiseliv / rom. Chisălău, raion Kicman’ / rom. Cozmeni, regiunea Cernăuți, Ucraina), reprezentând o descoperire mai veche, datând din anul 1865, precum și piesele găsite la Mamornița (astăzi în raionul Herța, regiunea Cernăuți), Suceava și Cernăuți (în timpul lucrărilor pentru ridicarea Palatului Administrativ)¹⁴.

Un moment de răscruce în fundamentarea arheologiei din Bucovina îl reprezintă activitatea lui Josef Eduard Ritter von Gutter (1809–1886), militar de carieră, arheolog și numismat amator, pe care îl putem considera a fi primul

¹³ Este vorba în principal despre J. von Gutter și D. Olinescu, care au sacrificat averea personală pentru a crea cele două societăți arheologice și pentru a cumpăra, de pe „piața neagră” diverse obiecte arheologice, salvându-le de la dispariție.

¹⁴ O. von Petrino, *Steingeräthe aus der Bukowina* (Schreiben an Hrn. v. Hauer, ddo. Sadagora, 26. Mai 1870), în „Mittheilungen der Anthropologischen Gesellschaft in Wien” (în continuare se va cita MAGW), Wien, I, 1871, p. 109–110. Despre O. von Petrino vezi și: R. F. Kaindl, *Die Anthropologische Gesellschaft in Wien in ihrem Verhältnisse zur Bukowina*, în „Jahrbuch des Bukowiner Landes-Museums”, Czernowitz, I, 1893, p. 72–74; Idem, *Geschichte der Bukowina. Erster Abschnitt. Von den ältesten Zeiten bis zu den Anfängen des Fürstenthums Moldau (1342)*, Czernowitz, p. 5 și nota 2; I. G. Sbiera, *Petrino P. Otto*, în *Enciclopedia Română* (coord. C. Diaconovich), vol. III, Sibiu, 1904, p. 577; B. P. Niculică, *op. cit.*, p. 27 și nota 47.

arheolog al Bucovinei¹⁵. Născut într-o familie de vază a Sucevei, tatăl său fiind o vreme primar, a urmat gimnaziul la Cernăuți, apoi Școala de Artilerie de la Praga. În 1843 ajunge locotenent, trei ani mai târziu, locotenent major; este detașat la Horodenka (astăzi în Ucraina), având drept misiune comanda spitalului. La 1 mai 1848 devine căpitan și este trimis la Timișoara, unde se remarcă în luptele de la Bârzava și Lipova. În anul 1849 ajunge la Cernăuți, iar de aici la Colomea, având drept sarcină paza graniței ungaro-galițiene. Revine în Bucovina, într-o primă etapă, la Siret, iar mai târziu, la Cernăuți. Cu prilejul vizitei împăratului Franz Josef în Bucovina, din anul 1854, Gutter a comandat compania de elită. În 1855 s-a pensionat, retrăgându-se la Siret, unde, pe lângă activitatea de arheolog și numismat amator, a contribuit la dezvoltarea orașului, mai ales în perioada în care a fost primar (1870–1872).

Josef von Gutter a înființat Societatea Muzeului Siret (1870–1884), prima societate arheologică din Bucovina, având, printre altele, scopul declarat de a strânge obiecte pentru viitorul Muzeu al Țării Bucovinei. Este autor al unui chestionar arheologic, adresat către toate parohiile din Bucovina, transmis prin grija Consistoriului mitropolitan din Cernăuți, privind semnalarea „antichităților” provinciei. A fost conservator al Comisiei Centrale din Viena în perioada 1880–1885, pentru secțiunea I-a. În luna iunie 1884, împăratul Franz Josef i-a oferit „Coroana de Fier clasa a III-a” în grad de cavaler. A contribuit la înființarea Cabinetului de antichități (inclusiv numismatică) al Universității din Cernăuți. Autor al unei cronici istorice a orașului Siret, rămasă în manuscris, Josef von Gutter este descoperitorul primelor monumente arheologice care, mai târziu, vor fi atribuite culturii amforelor sferice de pe teritoriul României (mormintele în cutie de piatră de pe Dealul Iancului, de la Grănicești, județul Suceava) și al primelor depozite de bronzuri din Bucovina: Prelipca și Prisăcăreni (azi în regiunea Cernăuți). El a menționat, printre multe altele, obiectele neolitice și eneolitice descoperite în Bucovina, cu predilecție pe cele din zona orașului Siret. Astăzi, în colecțiile muzeului din Siret se mai păstrează o statueta antropomorfă aparținând culturii Cucuteni, descoperită de Gutter. A publicat în presa cernăuțeană: „Czernowitzer Zeitung”, „Czernowitzer Wochenblatt” și în „Mittheilungen der k. k. Central-Commission” (Viena)¹⁶.

¹⁵ B. P. Niculică, *op. cit.*, p. 29–35.

¹⁶ *Notizen. 21. (Vom Serether Museum-Verein)*, în „Mittheilungen der k. k. Zentralkommission zur Erforschung und Erhaltung der Kunst- und historischen Denkmale” (în continuare se va cita MEEW), VI. Jahrgang, N.F., 1880, p. LXXXVI; *Notizen. 45. (Die Hüenengräber von Graniczestie)*, în MEEW, VI. Jahrgang, N.F., 1880, p. LXXXV; *Notizen. 49*, în MEEW, VII. Jahrgang, N.F., 1881, p. LXXX; *Notizen. 135*, în MEEW, X. Jahrgang, N.F., 1884, p. CCXXIV și fig. 7; *Notizen. 121*, în MEEW, XI. Jahrgang, N.F., 1885, p. CXVII și fig. 8 de la p. CVXI (notițele din acest periodic reprezintă știri sintetice, ușor modificate față de forma lor originală, întocmite pe baza rapoartelor și dărilor de seamă ale lui J. von Gutter). Pentru referințe despre J. von Gutter vezi: V. Prelicz, *Geschichte der Stadt Sereth und ihre Alterthümer*, Sereth, 1886, p. 31–32; „Revista politică”, I, nr. 7, 15 august 1886, p. 9; S. Reli, *Orașul Siret în vremuri de demult. Din trecutul unei*

După dispariția lui J. von Gutter, în luna mai 1886, o parte a colecțiilor Societății Muzeului Siret a fost preluată de o mai veche cunoștință a sa: Dionisie Olinescu (1852–1924). Arheolog amator, autodidact, pasionat de istoria și conservarea patrimoniului, precum și de săpăturile stratigrafice, publicist, Olinescu a luat inițiativa de a crea o societate arheologică prin intermediul căreia să continue activitatea lui Gutter. Astfel, a apărut, sub conducerea sa, la Cernăuți, în anul 1886, Societatea Arheologică Română din Bucovina, prima societate română de acest fel din Bucovina.

D. Olinescu (foto) a frecventat Gimnaziul din Cernăuți, unde l-a avut ca profesor pe Aron Pumnul, urmând studiile juridice de la Viena, Innsbruck și Cernăuți. Pasiunea pentru studiul anticității i-a fost insuflată de marele profesor de la Universitatea din Cernăuți, academicianul Ion G. Sbiera. În perioada 1878–1893 funcționează în cadrul administrației austriece ajungând comisar de finanțe. În 1893, din cauza unor presiuni din partea autorităților, în condiții încă neelucidate pe deplin, se refugiază în Regat, unde se stabilește definitiv. A funcționat, o scurtă perioadă, la Biroul statistic și la Fundația Universitară „Carol I” din București, îndeplinind apoi funcția de profesor la Vaslui, Focșani, Slatina, Caracal. Revine în București, unde funcționează o vreme la Arhivele Statului, devenind bibliotecar la recomandarea lui Dimitrie Onciul, post din care s-a și pensionat în anul 1921.

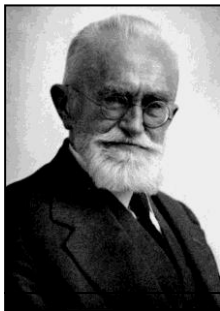
Pentru meritele sale deosebite a fost numit membru corespondent al Societății Geografice Române (1886) și membru corespondent al Comisiei Centrale din Viena (1891). D. Olinescu a publicat studii de istorie, geografie, numismatică, fiind prezent și cu intervenții numeroase în presă, în special în revistele de la Sibiu („Tribuna”), Gherla („Amicul familiei”), Oradea („Familia”), în care a prezentat reportaje și sinteze ale vieții culturale din Bucovina, făcând cunoscute totodată descoperirile arheologice din provincie. A mai colaborat la „Voința națională” (București), „Jahrbuch des Bukowiner Landes-Museums”, „Junimea literară” și „Gazeta Bucovinei” (Cernăuți), „Buletinul Societății Geografice Române” (București) etc.

Pasionatul arheolog a repertoriat descoperirile arheologice ale Bucovinei, cunoscute la nivelul secolului al XIX-lea din Bucovina, inclusiv cele neolitice, eneolitice și din epoci istorice mai târzii, pe care, ulterior, le transpune cartografic, realizând *Charta arheologica a Bucovinei*, unicat pentru arheologia română a

vechi capitale a Moldovei, Cernăuți, 1927, p. 10–13; R. Gassauer, *Briefe Gutters an Wickenhauser*, Sonderdruck aus: *Bukowiner Heimatblätter*, herausgegeben von A. Nibio, Radautz, Jahrgang I, Heft 2–3, 1933; I. Andrieșescu, *Cercetări și descoperiri arheologice în Bucovina*, în CNA, XII, nr. 105, ianuarie-martie 1936, p. 163, 169; M. Ignat, *op. cit.*, p. 94–95; E. Satco, *Enciclopedia Bucovinei*, vol. I, 2004, p. 468; B. P. Niculică, *op. cit.*, p. 29–35.

acelor vremuri. Amintește vestigiile eneolitice din zona orașului Siret, precum și cele din cuprinsul întregii Bucovine (statuete antropomorfe, topoare de piatră, ceramică, tumuli, morminte izolate ș.a.), depozite de bronzuri, necropole tumulare ș.a. A fost colaborator la tomul al III-lea al *Enciclopediei Române*, Sibiu, 1904 (coordonator C. Diaconovich)¹⁷. În ceea ce ne privește, prin rezultatele obținute îl considerăm drept primul arheolog român al Bucovinei¹⁸.

Cercurile științifice vieneze au fost mereu interesate de vestigiile arheologice ale Bucovinei. Din acest motiv, s-a decis trimitere unor specialiști de renume pentru efectuarea unor recunoașteri arheologice de teren mai detaliate, precum și pentru săpături arheologice în obiective considerate a fi de maximă importanță. Astfel, Societatea de Antropologie din Viena l-a finanțat pe Josef von Szombathy (1853–1943), unul dintre cei mai importanți arheologi austrieci, în vederea efectuării unor prospecțiuni arheologice în Bucovina.

Josef Szombathy (foto) a studiat la Institutul Politehnic din Viena (1870–1874), fiind interesat în același timp de cursurile de botanică și paleontologie, ținute de Andreas Kornhuber, dar în mod deosebit de mineralogie și petrografie, discipline predate de Ferdinand von Hochstetter (al cărui asistent devine începând cu anul 1874). Între anii 1874 și 1875 audiază cursurile de geologie ale lui Eduard

¹⁷ Dionisie Olinescu, *Din Bucovina*, în „Familia”, Oradea, XII, nr. 37, 12/24 septembrie 1876, p. 442; Idem, *Din Bucovina*, în „Familia”, XII, nr. 46, 14/26 noiembrie 1876, p. 550; Idem, *Tesaurul dela Petrosa seau „Cloșca cu puii ei de aur”*. Studiu arheologicu, Gherla, 1884; Idem, *Anticități din Bucovina*, în „Tribuna”, Sibiu, II, nr. 47, 28 februarie/12 martie 1885, p. 186–187; Idem, *Anticități din Bucovina*, în „Tribuna”, II, nr. 48, 1/13 martie 1885, p. 190–191; Idem, *Necesitatea unei societăți arheologice*, în „Familia”, XXI, nr. 39, 29 septembrie/11 octombrie 1885, p. 460, 462; Idem, *Scrisori din Bucovina. (Descoperire arheologică, o Societate arheologică română în Cernăuți, artiste)*, în „Familia”, XXI, nr. 52, 29 decembrie/10 ianuarie 1885, p. 625; Idem, *Starea arheologică în Bucovina*, în „Tribuna”, III, nr. 10, 14/26 ianuarie 1886, p. 37; Idem, *Convorbiri arheologice. Cu privire la români*, în „Familia”, XXV, nr. 23, 4/16 iunie 1889, p. 271; Idem, *Charta arheologică a Bucovinei*, în „Buletinul Societății Geografice Române” (în continuare se va cita BSGR), București, XV, trim. I–II, 1894, p. 64–94; Idem, *Chărțile Bucovinei*, în BSGR, XV, trim. III–IV, 1894, p. 3–10.

¹⁸ Despre D. Olinescu vezi: C. Morariu, *Kulturhistorische und ethnographische Skizzen über die Rumänen der Bucovina*, 1 Theil, Resicza-Wien, 1888–1891, p. 245–247, 304–305; Idem, *Părți din istoria Românilor bucovineni scrise în limbă populară*, Cernăuți, 1893, p. 242–243, 304–309; I. G. Sbiera, *Olinschi (Olinescu), Dionisiu*, în *Enciclopedia Română* (coord. C. Diaconovich), vol. III, Sibiu, 1904, p. 453; C. Loghin, *Istoria literaturii române din Bucovina. 1775–1918 (în legătură cu evoluția culturală și politică)*, Cernăuți, 1926, p. 262; L. Predescu, *Enciclopedia României. Cugetarea. Material românesc. Oameni și înfăptuiri*, București, 1999, p. 614; M. Ignat, *Dionisie Olinescu*, în „Suceava”, V, 1978, p. 513–520; D. Vatamaniuc, *Dionisie O. Olinescu, arheolog și cronicar al vieții științifice, culturale și artistice*, în „Analele Bucovinei”, III, nr. 1, 1996, p. 17–32; E. Satco, *op. cit.*, vol. II, p. 151–152; B. P. Niculică, *Societatea arheologică română din Bucovina – 122 de ani de la înființare*, în „Crai nou”, Suceava, nr. 4 780, vineri, 4 iulie 2008, p. 5; Idem, *Din istoricul...*, p. 73–115.

Suess, iar între 1875 și 1876 pe cele de geografie fizică ale lui Friedrich Simony de la Facultatea de Filosofie a Universității din Viena. Pentru formarea sa profesională viitoare au fost importante săpăturile de la Hallstatt, conduse de Ferdinand von Hochstetter, la care a participat alături de prietenul și colegul său Franz Heger (mormintele 997–1004).

A fost custode al colecției de antropologie și preistorie a Muzeului de Istorie Naturală (Naturhistorisches Museum) din Viena, membru (1879) și vicepreședinte (1910–1920) al Societății de Antropologie din Viena, vicepreședinte al Societății de Preistorie din Viena (1913–1934). A avut calitatea de membru corespondent al Societății de Numismatică și Anticariat din Philadelphia (1884), al Societății de Antropologie, Etnologie și Preistorie din Berlin (1894), al Societății Anticarilor din Nord din Copenhaga (1907), al Școlii de Antropologie din Paris (1908). De asemenea, a fost membru de onoare al mai multor societăți: Societatea de Antropologie din München (1895), Societatea Elvețiană de Preistorie (1918), Societatea de Antropologie din Viena (1931), Societatea de Preistorie din Viena (1933). Conservator al Comisiei Centrale din Viena (1900). A primit crucea de cavaler al „Ordinului Franz Josef” (1889).

Manifestând un interes special pentru preistoria europeană, Josef Szombathy a fost trimis de Societatea de Antropologie din Viena în provincie, în anii 1893 și 1894, pentru recunoașteri de teren și prospecțiuni, în vederea stabilirii oportunităților viitoare de cercetare. Încă dinaintea sosirii în Bucovina, Szombathy a consultat manuscrisul lucrării lui Dionisie Olinescu, *Charta archeologica a Bucovinei*, aflat la Societatea de Antropologie din Viena, precum și lucrări pe care K. A. Romstorfer și J. Polek i le-au pus la dispoziție pentru a se familiariza cu stadiul cercetărilor de aici. Un sprijin deosebit i-a fost acordat de către profesorul R. F. Kaindl, detașat în același an (1893) la Universitatea din Cernăuți, care l-a însoțit în timpul cercetărilor din 1893.

Szombathy a întreprins săpături arheologice la Șipeniț, Hliboca, Hlinița (regiunea Cernăuți), Horodnic de Jos (județul Suceava), precum și cercetări de suprafață la Suceava, Rădăuți, Volovăț, Satu Mare, Milișăuți. La Șipeniț a săpat, împreună cu K. A. Romstorfer, pe proprietatea învățătorului Vasile Arici, descoperitorul cunoscutului sit arheologic cucutenian. Rezultatele obținute l-au determinat să revină în 1894 cu o nouă săpătură. La 17 noiembrie 1893 a prezentat, în cadrul unei ședințe a curatorului Muzeului Țării Bucovinei, un raport detaliat asupra săpăturilor proprii din acel an. A publicat rezultatele cercetărilor din Bucovina în „Anuarul Muzeului Țării” („Jahrbuch des Bukowiner Landes-Museums”) (Cernăuți). A redactat capitolul *Vorgeschichte* din cadrul monografiei *Die österreichisch-ungarische Monarchie in Wort und Bild. Bukowina* (Viena, 1899), în care sintetizează descoperirile arheologice preistorice din provincie, consacrand un spațiu important cercetărilor personale de la Șipeniț. În ilustrația

aferentă textului – realizată de artistul vienez Theodor von Ehrmanns – se regăsesc unele vase pictate din această stațiune¹⁹.

Lui Karl Adolf Romstorfer (1854–1916), arhitect, istoric și arheolog, Bucovina îi datorează multe; nu este vorba doar de cunoscuta restaurare a monumentelor istorice, ci și de numeroasele cercetări arheologice de teren, în mod deosebit cele aparținând preșii și protoistoriei fiind încă puțin cunoscute cercetătorilor. A studiat istoria artei și arhitectura la Universitatea Tehnică din Viena. Numit inspector pentru școlile publice, este trimis în Bucovina, unde ajunge director al Școlii Profesionale din Cernăuți. În 1904 părăsește provincia, mutându-se la Salzburg, ca director la Școala de Meserii. Este considerat unul dintre salvatorii monumentelor istorice ale Bucovinei, contribuind la restaurarea bisericilor și mănăstirilor. A sprijinit inițiativa de fondare a Muzeului Țării Bucovinei, din Cernăuți (1893) și a Muzeului Orășenesc Suceava (1900).

În calitate de secretar al Muzeului Țării Bucovinei, Romstorfer (foto) a propus editarea anuarului propriu, „Jahrbuch des Bukowiner Landes-Museums”, semnând rubrica *Aus den Mittheilungen der k. k. Central-Commission für Erforschung und Erhaltung der Kunst und historischen Denkmale*, în care a rezumat rapoartele Comisiei Centrale din Viena, menționând, printre altele, descoperirile neolitice și eneolitice, inclusiv cele legate de cultura Cucuteni, de la Șipeniț, Siret ș.a. A semnalat numeroase situri arheologice și a întreprins cercetări de suprafață în Bucovina. L-a sprijinit pe Josef Szombathy în timpul cercetărilor sale din Bucovina, din anii 1893 și 1894, inclusiv la săpăturile din stațiunile de la Șipeniț, Hliboca și Hlinița.

În perioada 1895–1904 a efectuat ample lucrări de decopertare de sub moloz a Cetății de Scaun a Sucevei, descoperind, inclusiv pe platoul din fața cetății, ceramică aparținând culturii Cucuteni și de la începutul Epocii Bronzului, păstrată în prezent în colecțiile Muzeului Bucovinei din Suceava. De numele său se leagă descoperirea a numeroase situri și piese arheologice valoroase, printre care menționăm obiectele de bronz de la Șipeniț și depozitul de bronzuri de la Bordei

¹⁹ J. Szombathy, *Prähistorische Recognoscierungstour nach der Bukowina im Jahre 1893*, în JBLM, II, 1894, p. 11–21; Idem, *Zweite Recognoscierungstour in die Bukowina*, în JBLM, III, 1895, p. 20–24; Idem, *Zweite Recognoscierungstour in die Bukowina*, în JBLM, IV, 1896, p. 131–135; Idem, *Vorgeschichte*, în vol. *Die österreichisch-ungarische Monarchie in Wort und Bild. Bukowina*, Wien, 1899, p. 49–56. Pentru referințe despre viața și activitatea lui Szombathy vezi: R. F. Kaindl, *Prähistorisches aus der Bukowina. Forschungen auf dem Gräberfelde von Unterhorodnik-Prädüt und in der prähistorischen Ansiedlung von Szipenitz*, în „Jahrbuch der k. k. Zentralkommission für Kunst- und historische Denkmale” (în continuare se va cita JKHD), Wien I. Jahrgang, N.F., 1903, p. 102–114; I. Andrieșescu, *Cercetări și descoperiri arheologice în Bucovina*, în „Cronica Numismatică și Arheologică”, București, XII, nr. 105, ianuarie-martie, 1936, p. 162–168, 170; Idem, *Bucovina și Basarabia în lumina arheologiei*, în „Analecta”, București, I, 1943, p. 7, 9–14, 16–17; A. Heinrich, *Josef Szombathy (1853-1943)*, în MAGW, Band 133, 2003, p. 1–45; B. P. Niculică, *Din istoricul...*, p. 38–47.

(lângă Cernăuți), aparținând primei Epoci a Fierului.

Pentru meritele sale deosebite, K. A. Romstorfer a fost recompensat nu doar de statul austriac, ci și de autoritățile române: cavaler al ordinului „Coroana de Fier”, clasa a III-a; cavaler al ordinului „Franz Josef”; Ordinul „Steaua României” în grad de comandor; Ordinul „Coroana României”; decorația de aur „Bene Merenti”, clasa I. A avut calitatea de conservator pentru Bucovina al Comisiei Centrale din Viena (secțiunea a II-a) din 1888; membru corespondent al Camerei de Comerț și Industrie din Cernăuți (1898–1904); membru corespondent străin al Academiei Române (29 mai 1914). S-a remarcat și printr-o activitate publicistică meritorie²⁰, personalitatea și activitatea sa complexă suscitând interesul istoricilor și arheologilor deopotrivă²¹.

O atenție specială merită și distinsul profesor Raimund Friedrich Kaindl (1866–1930) (foto), cunoscut pentru studiile sale de etnografie, istorie, dar și pentru pasiunea sa pentru arheologie, în special pentru antichitățile preistorice de la Șipeniț. Absolvent și doctor în filosofie al Universității din Cernăuți, a funcționat o vreme la Institutul de Cercetări Istorice din Viena, până în anul 1893, când se mută la Universitatea din Cernăuți ca profesor de Istoria Austriei. În 1914 părăsește Bucovina, fiind numit profesor la Universitatea

²⁰ K. A. Romstorfer, *Funde in der Bukowina*, în MEEW, XV. Jahrgang, N.F., 1889, p. 32–33; Idem, *Sereth als Fundort archäologischer Gegenstände*, în MEEW, XVII. Jahrgang, N.F., 1891, p. 80–83; Idem, *Notizen. 135. (Gefäße aus Schipenitz)*, în MEEW, XIX. Jahrgang, N.F., 1893, p. 243–244 și 256–fig. 29–31; Idem, *Aus den Mitteilungen der k.k. Central-Commission für Erforschung und Erhaltung der Kunst und historischen Denkmale*, în JBLM, I, 1893, p. 45–71; II, 1894, p. 115–119; III, 1895, p. 141–143; IV, 1896, p. 136–139; V, 1897, p. 83–87; VI, 1898, p. 111–115; VII, 1899, p. 104–114; XI, 1904, p. 85–89; Idem, *Notizen. 2. (Neuere interessante Funde in der Bukowina, beziehungsweise Erwerbungen des Landes-Museums)*, în MEEW, XX. Jahrgang, N.F., 1894, p. 49–50; Idem, *Bronzekelt und Armspange aus Schipenitz*, în MEEW, III. Folge, II. Band, nr. 12, Dezember 1903, p. 399–400; Idem, *Funde in Burdey (Bukowina)*, în MEEW, III. Folge, III Band, nr. 1–3, Januar-März 1904, p. 40–43.

²¹ J. Szombathy, *Prähistorische Recognoscierungstour nach der Bukowina im Jahre 1893*, în JBLM, 1894, p. 11–21; *Wer ist's? Unsere Zeitgenossen. Zeitgenossenlexikon* (Herausgegeben von Herrmann A. L. Degener), III. Ausgabe, Leipzig, 1908; L. Predescu, *op. cit.*, p. 737; D. N. Rusu, *Membrii Academiei Române (1866–1999). Dicționar*, Ediția a II-a, București, 1999, p. 459; E. Satco, *op. cit.*, vol. II, p. 316–317; C. Șerban, *Karl Adolf Romstorfer (1854–1917)*, în „Codrul Cosminului”, s.n., Suceava, nr. 2 (12), 1996, p. 511–519; B. P. Niculică, *Karl Adolf Romstorfer*, în „Crai nou”, Suceava, nr. 4 250, marți, 29 august 2006, p. 5; V. M. Demciuc, *Karl Adolf Romstorfer, restaurator al monumentelor istorice din Bucovina*, în „Crai nou”, nr. 4 286, miercuri, 18 octombrie 2006, p. 5; B. P. Niculică, *Din istoricul...*, p. 49–50 și nota 125; Idem, *Karl Adolf Romstorfer, un pionnier de la recherche des dépôts de Bronzes de la Bucovine*, în vol. *Signa Praehistorica. Studia in honorem magistri Attila László septuagesimo anno*, Ediderunt Neculai Bolohan, Florica Mățau et Felix-Adrian Tencariu, Iași, 2010, p. 321–340.

din Graz. Considerat a fi unul dintre istoricii reprezentativi ai Bucovinei, este autorul uneia dintre importantele lucrări de sinteză referitoare la istoria Bucovinei – *Geschichte der Bukowina* (Cernăuți, 1896), în care prezintă inclusiv descoperirile preistorice cunoscute până la acea dată în provincie.

R. F. Kaindl a avut o viață activă în peisajul cultural, în general, și arheologic, în special, în Bucovina, participând la săpăturile de la Șipeniț alături de Josef Szombathy și învățătorul Vasile Arici (1893), reluând ulterior cercetările, în anii 1902–1903, împreună cu Emanuel cavaler de Costin, proprietar al unei suprafețe a sitului. A mai efectuat săpături în necropolele tumulare de la Horodnic de Jos și Hliboca. Publică obiecte preistorice găsite în Bucovina în „Mittheilungen...” și „Jahrbuch...” (Viena), fiind autor al unui studiu detaliat despre ceramica pictată cucuteniană de la Koszyłowce (astăzi Koshylivtsi, raion Zalischyts’kyi, regiunea Ternopil, Ucraina)²². A fost și membru în curatoriuul Muzeului Țării Bucovinei din Cernăuți, decan (1910) și rector al Universității din Cernăuți (1912–1913). I-au fost acordate distincții precum „Crucea de război pentru merite” clasa a II-a (pentru civili) și medalia prusacă „Crucea Roșie” clasa a II-a și a III-a. A fost numit membru corespondent (1898) și conservator (1909) al Comisiei Centrale din Viena²³.

Una dintre personalitățile culturale ale Bucovinei, din păcate puțin cunoscută și valorificată, a fost și profesorul Heinrich Klauser (1838–1911, Cernăuți). Preocupat de știința arheologiei, autodidact, de numele său se leagă câteva dintre descoperirile arheologice de referință ale Bucovinei. A urmat liceul din Cernăuți, apoi a studiat o vreme filosofia la

²² R. F. Kaindl, *Geschichte der Bukowina. Erster Abschnitt. Von den ältesten Zeiten bis zu den Anfängen des Fürstenthums Moldau (1342)*, Czernowitz, 1896; Idem, *Notizen. 77 (Beobachtungen über im August 1893 in der Bukowina vorgenommene prähistorische Forschungen)*, în MEEW, XX. Jahrgang, N.F., 1894, p. 115–116; Idem, *Notizen. 119 (Funde in der Bukowina)*, în MEEW, XXIV. Jahrgang, N.F., 1898, p. 236–237; Idem, *Notizen. 17 (Archäologische Untersuchungen zu Waffilen und Panka in der Bukowina)*, în MEEW, XXVII. Jahrgang, N.F., 1901, p. 47–48; Idem, *Prähistorisches aus der Bukowina. Forschungen auf dem Gräberfelde von Unterhorodnik-Prädit und in der prähistorischen Ansiedlung von Szipenitz*, în JKHD, I. Jahrgang, N.F., 1903, p. 97–114; Idem, *Prähistorisches aus der Bukowina. (Neue Forschungen in Szipenitz)*, în JKHD, II. Jahrgang, N.F., 1904, p. 18–44; Idem, *Neolithische Funde mit bemalter Keramik in Kozyłowce (Ostgalizien)*, în „Jahrbuch für Altertumskunde”, Zweiter Band, Wien, 1908, p. 144–150; Idem, *Beiträge zur Vorgeschichte und Ethnographie Osteuropas*, Wien und Braunschweig, 1910.

²³ Despre R. F. Kaindl vezi și: *Wer ist's? Unsere Zeitgenossen. Zeitgenossenlexikon* (herausgegeben von Herrmann A. L. Degener), III. Ausgabe, Leipzig, 1908, p. 650; I. I. Nistor, *Raimund Frederic Kaindl (1866–1930)*, în „Codrul Cosminului”, s. n., VI, 1929–1930 (1930), p. 551–552; A. A. Klein, *Raimund Friedrich Kaindl, Leben und Werk (1866–1930)*, în „Kaindl-Archiv. Mitteilungen der Raimund Friedrich Kaindl Gesellschaft”, Heft 8, Stuttgart, 1990/1991, p. 37–42; A. Mais, *Das Verhältnis Raimund Friedrich Kaindls zur Volkskunde*, în „Kaindl-Archiv. Mitteilungen der Raimund Friedrich Kaindl Gesellschaft”, Heft 8, Stuttgart, 1990/1991, p. 42–46; O. M. Pavljuk, *Bukovina. Viznačni postati. 1774–1918 (biografični dovidnik)*, Černivci, 2000, p. 121–124; E. Satco, *op. cit.*, vol. I, 2004, p. 569; B. P. Niculică, *Din istoricul...*, p. 35–37 și nota 85.

Universitatea din Lemberg/Lwów (astăzi L'viv, Ucraina), unde audiază o vreme cursurile de filosofie. Pasiunea pentru istorie l-a făcut să se îndrepte spre Viena, unde a aprofundat filologia clasică, istoria și geografia, în 1865 susținând examenul pentru profesori de stat la disciplinele istorie și geografie. La Cernăuți a funcționat la Școala Reală și la Gimnaziul de Stat. În perioada 1883–1895 a fost director al Gimnaziului Superior din Rădăuți. A fost inspector școlar, funcționar ministerial numit în 1898, membru al curatorului Muzeului Țării Bucovinei din Cernăuți și cetățean de onoare al orașului Cernăuți. A fost recompensat cu Ordinul „Coroana de Fier” clasa a III-a în grad de cavaler (1908). Preocupările sale de arheologie i-au dus meritata calitate de conservator al Comisiei Centrale din Viena, pentru secțiunea I (1887–1909).

H. Klauser a studiat monumentele arheologice ale Bucovinei, manifestând interes față de săpăturile din cunoscuta stațiune cucuteniană de la Șipeniț, redactând un studiu despre o serie de obiecte descoperite aici. A fost primul care a cercetat o parte din tumulii necropolelor de la Horodnic de Jos și Volovăț (județul Suceava), ulterior atribuite culturilor Komariv și Gáva-Holihrad (grupul Grănicești). Întreprinde cercetări de teren și săpături ocazionale în zona Rădăuților. A publicat în „Mittheilungen...”, cu regularitate, mai multe descoperiri preistorice din Bucovina, trimițând Comisiei Centrale din Viena rapoarte despre obiectele găsite la Șipeniț²⁴.

Preotul și publicistul Vasile Tomiuc (1844–1914, Rădăuți), pasionat arheolog amator, are și el partea sa de contribuție la dezvoltarea arheologiei din Bucovina. Absolvent al Facultății de Teologie din Cernăuți, la 28 septembrie 1872 este numit catihet la Liceul Real din Rădăuți, ulterior devenind preot paroh la Bădeuți, Milișăuți și Rădăuți. Preocupat de istoria mănăstirilor Bucovinei, a publicat, în serial, în „Gazeta Bucovinei” (Cernăuți), o serie de articole interesante. A participat, alături de profesorul Heinrich Klauser, la cercetări de suprafață în zona Rădăuți, precum și la primele săpături din necropola tumulară de la Volovăț (județul Suceava). Începând cu anul 1898 a îndeplinit funcția de membru corespondent al Comisiei Centrale din Viena.

²⁴ *Notizen*. 57, în MEEW, XVI. Jahrgang, N.F., 1890, p. 133; *Notizen*. 40, în MEEW, XXVI. Jahrgang, N.F., 1900, p. 105 (notițele au fost publicate pe baza rapoartelor lui H. Klauser); M. Much, *Notizen*. 24. (*Steinzeitliche Keramik in der Bukowina*), în MEEW, XXVIII. Jahrgang, N.F., 1902, p. 120–121 și fig. 1–4 (notiță realizată pe baza raportului întocmit de H. Klauser). Despre H. Klauser vezi: R. Wurzer, *Regierungsrat Heinrich Klauser*, în JBLM, XIX, 1911, p. 63–67; E. Satco, *op. cit.*, vol. I, 2004, p. 579; B. P. Niculică, *Din istoricul...*, p. 38 și nota 96; Idem, *Un arheolog bucovinean uitat: profesorul și conservatorul Heinrich Klauser*, în „Arheologia Moldovei”, Institutul de Arheologie, Iași, XXXIV, 2011, p. 293–303.

Preotul Tomiuc este descoperitorul uneia dintre raritățile arheologice din Europa: este vorba despre sceptrul cruciform eneolitic de la Bădeuți²⁵, păstrat astăzi în colecțiile Muzeului Bucovinei din Suceava. Acest obiect deosebit a fost menționat și reprezentat grafic de Josef Szombathy în capitolul sugestiv intitulat *Vorgeschichte*, din celebra monografie *Die österreichisch-ungarische Monarchie in Wort und Bild. Bukowina* (1899)²⁶.

*

Raportându-ne la stadiul actual al cunoașterii istoriei arheologiei din Bucovina, legat de apariția și dezvoltarea acestei științe, suntem de părere că aceasta a urmat o evoluție pozitivă cantitativ și calitativ, conformă cu practicile legislative și normele metodologice europene ale secolului al XIX-lea, în principal, de inspirație austriacă, desigur, cu o anumită întârziere, oarecum comună și altor domenii ale științei. Dacă ținem seama de organizarea administrativă a secolului al XIX-lea, într-adevăr, prin activitatea Comisiei Centrale din Viena și a unor personalități – precum J. von Gutter, J. Szombathy, K. A. Romstorfer, R. F. Kaindl –, arheologia are ca fundament, în Bucovina, factorul austriac; acesta a reprezentat „scânteia” ce a declanșat reacția românilor, care s-au organizat în prima societate arheologică română, sub coordonarea lui D. Olinescu.

Firește, influențele din zona Moldovei și Țării Românești (ulterior din România) nu puteau lipsi, ele completând și compensând anumite lacune. Datele prezentate pe scurt în studiul de față nu răpesc din valoarea contribuției factorului local, românesc, la cunoașterea trecutului arheologic al Bucovinei. Din contră, constatăm că echipele de lucru au fost mixte, mereu austrieccii au colaborat cu arheologi amatori români precum D. Olinescu, V. Prelicz, V. Arici, E. de Costin, V. Tomiuc și mulți alții. În plus, Comisia Centrală din Viena a numit conservatori și membri corespondenți români, alături de austrieccii, pentru înregistrarea evidențelor arheologice, documentaristice și a monumentelor din provincie.

Realizări de marcă, așa cum sunt operele lui D. Olinescu, care pot fi grupate în activitate publicistică, de conștientizare a publicului cu privire la valoarea descoperirilor arheologice și de cercetare propriu-zisă (ex. repertoriul și harta arheologică a Bucovinei), reprezintă o etapă de maturitate în gândirea acelor vremuri, confirmată și de rapoartele serios întocmite, trimise Comisiei Centrale din

²⁵ *Suczawitzerbach, Fund.*, în MEEW, Dritte Folge, Band VI, nr. 8, august 1907, p. 200 (notația a fost întocmită pe baza raportului lui Vasile Tomiuc).

²⁶ J. Szombathy, *Vorgeschichte*, în vol. *Die österreichisch-ungarische Monarchie in Wort und Bild. Bukowina*, Wien, 1899, p. 49–56; P. Rezuș, *Contribuții la istoria orașului Rădăuți*, București, 1975, p. 24; M. Ignat, *Necropola tumulară hallstattană de la Volovăț – „Dealul Burlei”*, în „Suceava”, V, 1978, p. 108; B. P. Niculică, *Sceptres cruciformes en pierre de l'Énéolithique découverts sur le territoire de la Moldavie*, în vol. *Itinera in praehistoria. Studia in honorem magistri Nicolae Ursulescu quinto et sexagesimo anno*, Ediderunt Vasile Cotiugă, Felix-Adrian Tencariu et George Bodi, Iași, 2009, p. 180–182 și fig. 1–2; Idem, *Din istoricul...*, p. 52 și nota 137.

Viena²⁷. Astfel, amatorii au depășit acest stadiu și, fără a avea studii de specialitate în domeniul istoriei, au compensat prin dăruire, pasiune și chiar sacrificiul personal. Din păcate, Primul Război Mondial avea să distrugă practic acest progres, iar linia de evoluție pozitivă a cercetării, din perioada interbelică, avea să fie continuată în perioada postbelică.

Toate aceste momente și personalități merită a fi evocate aici, întrucât integrează pe plan național și european știința arheologiei din zona noastră de referință.

²⁷ Vezi colecția „Mittheilungen”, Wien, *passim*.

ARHEOLOGIE ȘI ARHEOLOGI ÎN BUCOVINA SECOLULUI AL XIX-LEA. DE LA ANTICARISM LA INSTITUȚIONALIZARE

BOGDAN-PETRU NICULIĂ

Archäologie und Archäologen in der Bukowina im 19. Jahrhundert. Vom Antiquitätensammeln zur Institutionalisierung

(Zusammenfassung)*

Die Rekonstruktion des kulturellen, wissenschaftlichen und künstlerischen Lebens der Bukowina bedeutet, unter anderen, das komplexe Studium einiger Persönlichkeiten, die zu ihren Tätigkeitsgebieten einen grundsätzlichen Beitrag brachten. Als Wissenschaftszweig, dem der Kenntnisdrang hinsichtlich des Werdens der uralten, mittelalterlichen oder gegenwärtigen Gesellschaft zugrundeliegt, ist die Archäologie heute eine Notwendigkeit.

Die vorliegende Studie behandelt die Anfänge dieses Wissenschaftszweiges in der Bukowina während der Militärverwaltung und versucht, die Ergebnisse der ur- und frühgeschichtlichen Forschungen darzustellen. Diese Forschungen wurden durch die österreichische gesetzgebende und institutionelle Tätigkeit ermöglicht. In diesem Sinne war die Gründung der Wiener „Zentralkommission für Erforschung und Erhaltung der Kunst- und historischen Denkmale“ für die Entwicklung der Archäologie als Wissenschaft innerhalb der Monarchie, einbegriffen der Bukowina ausschlaggebend. Diese Kommission ernannte viele Restauratoren und Korrespondenten, unter denen sich gleichmässig Österreicher und Rumänen befanden.

Was die institutionelle Tätigkeit betrifft, bemerken wir die schwerwiegende Rolle einiger der kulturellen Provinzelite gehörenden Persönlichkeiten, wie z. B. J. von Gutter, J. von Szombathy, K. A. Romstorfer, R. F. Kaindl, H. Klauser, D. Olinescu, V. Tomiuc, J. Fleischer, D. Isopescul und viele andere mehr, denen die Gründung der Serether Museums-gesellschaft, der Rumänischen Gesellschaft für Archäologie, des Bukowiner Landes-Museums und des Stadtmuseums in Suczawa zu bedanken ist.

Schlüsselwörter und -ausdrücke: Archäologie, Bukowina, Urgeschichte, das 19. Jahrhundert, Intellektuelleneliten.

* Traducere de: Ștefănița-Mihaela Ungureanu.